

O'ZBEK VA INGLIZ HIKOYALARIDAGI USLUBIY VOSITALAR VA ULARNING ANTROPOTSENTRIK TALQINI

Bekmetova Husnora Shuxrat qizi

Renessans ta'lim universiteti

1-bosqich magistranti

E-mail: husnorabekmetova484@gmail.com

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.17904033>

Annotatsiya. Mazkur maqola o'zbek va ingliz hikoya janriga mansub badiiy matnlarda qo'llaniladigan uslubiy vositalarning lingvopoetik hamda antropotsentrik xususiyatlarini tahlil qiladi. Tadqiq davomida metafora, epitet, ironiyalash, taqqoslash kabi vositalarning milliy mentalitet, madaniy kodlar va inson ruhiyatini ifodalashdagi o'rni ko'rsatib berilgan. Qiyosiy tahlil asosida o'zbek adabiyotida jamoaviylik, mehr, axloqiylikka urg'u berilishi; ingliz adabiyotida esa individualizm, psixologik konflikt va ironik kayfiyatning ustuvorligi aniqlanadi. Maqola antropotsentrik paradigma doirasidan kelib chiqib, hikoya matnining inson omiliga yo'naltirilgan modellarini chuqurroq yoritadi.

Kalit so'zlar: uslubiy vosita, antropotsentrizm, metafora, epitet, ironiyalash, diskurs, lingvopoetika, hikoya janri, mentalitet, qiyosiy tahlil.

Abstract. This article analyzes the linguopoetic and anthropocentric features of stylistic devices used in Uzbek and English short stories. The study examines the role of metaphors, epithets, irony, and similes in expressing national mentality, cultural codes, and human psychology. Comparative analysis shows that Uzbek literature emphasizes collectivism, kindness, and morality, while English literature prioritizes individualism, psychological conflict, and an ironic tone. From the perspective of the anthropocentric paradigm, the article explores story texts as models directed toward the human factor.

Keywords: stylistic device, anthropocentrism, metaphor, epithet, irony, discourse, linguopoetics, short story genre, mentality, comparative analysis.

Аннотация. В данной статье анализируются лингвопоэтические и антропоцентрические особенности стилистических средств, используемых в узбекских и английских рассказах. В ходе исследования выявлена роль метафоры, эпитета, иронии и сравнения в выражении национального менталитета, культурных кодов и человеческой психологии. Сравнительный анализ показывает, что в узбекской литературе доминируют идеи коллективизма, доброты и нравственности, тогда как английская литература акцентирует индивидуализм, психологический конфликт и ироничное настроение. Статья, исходя из антропоцентрической парадигмы, более глубоко освещает модели текстов рассказов, ориентированные на человеческий фактор.

Ключевые слова: стилистическое средство, антропоцентризм, метафора, эпитет, ирония, дискурс, лингвопоэтика, жанр рассказа, менталитет, сравнительный анализ.

Kirish. XXI asr tilshunosligi antropotsentrik paradigmaga asoslanmoqda. Ushbu paradigma tilni jamiyatdan tashqari mavjud bo'lgan formal tizim sifatida emas, balki inson ongining faol ifodasi, dunyo bilan o'zaro munosabatini shakllantiruvchi kognitiv mexanizm sifatida o'rganadi. Badiiy adabiyot, xususan hikoya janri, antropotsentrik tadqiqotlar uchun boy material hisoblanadi, chunki hikoya hajman kichik bo'lsa-da, mazmunan zich, obrazlarga boy va uslubiy vositalarning jamlangan shaklidir. Hikoyada inson kechinmalari, psixologik holatlari, dunyoqarashi, madaniy qadriyatlar muxtasar, ammo ta'sirchan tarzda ifodalanadi.

Adabiyotlar tahlili. O‘zbek hikoyachiligida O‘tkir Hoshimov, Abdulla Qahhor, Xasan To‘xtaboyev kabi ijodkorlar; ingliz adabiyotida esa O. Henry, Jack London, Roald Dahl singari yozuvchilarning asarlari uslubiy vositalarning ajoyib namunasidir. Ular badiiy vositalar orqali insonning ruhiy olamiga kirish, jamiyatga munosabatini ochish va milliy mentalitetni ifodalashning o‘ziga xos yo‘lini taklif etadi.

Tadqiqot metodologiyasi. Tadqiqotda o‘zbek va ingliz hikoyalaridagi uslubiy vositalar deskriptiv, qiyosiy va antropotsentrik tahlil metodlari asosida o‘rganildi. Metafora, epitet, ironiyalash va boshqa vositalarning semantik-funksional xususiyatlari tahlil qilindi, ikki adabiyotdagi lingvokulturologik farqlar qiyoslandi. Metaforalarning kognitiv asoslari Lakoff va Johnson nazariyasi asosida sharhlandi. Matnlarning diskursiy konteksti va qahramon ruhiyatini aks ettiruvchi antropotsentrik model sifatidagi xususiyatlari aniqlab borildi.

Tahlil va natijalar. Maqolaning maqsadi — o‘zbek va ingliz hikoyalarida uchraydigan asosiy uslubiy vositalarning struktura va semantik xususiyatlarini o‘rganish, ularning antropotsentrik talqinini ochish hamda qiyosiy-lingvopoetik xususiyatlarini aniqlashdan iborat.

Antropotsentrik paradigma mohiyati. Antropotsentrik lingvistika tilning markaziga insonni qo‘yadi: Til — insonning dunyoni idrok etish mexanizmi;

Badiiy til — insonning hissiy, ijtimoiy, madaniy tajribasining ifodasi;

Uslubiy vositalar — insonning ruhiy holati va subyektiv qarashlarini aks ettiruvchi lingvokognitiv model. Metafora Lakoff va Johnson (1980) tomonidan kognitiv jarayon sifatida talqin qilinadi: inson abstrakt tushunchalarni konkret vizual yoki hissiy tajriba orqali anglaydi. Epitetlar esa milliy-madaniy stereotiplar va qadriyatlarining til orqali ifodalanish shaklidir.

Hikoya janrining lingvopoetik o‘ziga xosligi. Hikoya — qisqa hajmli, kuchli dramatik markazga ega, ekspressivlik bilan boy badiiy matn. Unda voqea tez rivojlanadi, obrazlar ixcham, lekin aniq, uslubiy vositalar intensiv qo‘llanadi. Shuning uchun hikoya antropotsentrik yondashuv uchun qulay: qahramon ruhiyati va muallif munosabati keskin ifodalanadi.

O‘ZBEK HIKOYACHILIGIDA USLUBIY VOSITALAR

Metaforik obrazlar. O‘zbek adabiyotida metafora ko‘pincha ma’naviylik, mehr, sharqona ruhiyat, ijtimoiy birlikni tasvirlaydi.

Misol: “*Onaning ko‘ngli daryo.*” (O‘. Hoshimov)

Bu metafora o‘zbek xalq tafakkurida **ona** — **mehr manbai**, uning bag‘rikengligi cheksiz daryoga qiyoslanishi bilan izohlanadi. Antropotsentrik talqinda bu obraz jamiyatning onaga bo‘lgan hurmatini, qadriyatlar ierarxiyasini aks ettiradi.

Epitetlar. Epitet o‘zbek hikoyachiligida milliy mental obrazlarni yaratishga xizmat qiladi: “oq ko‘ngilli odam”, “xushfe‘l yigit”, “sabrli ona”.

Bu epitetlarning semantik yadrosi **axloqiy sifatlar** bo‘lib, ular o‘zbek jamiyatida ijobiy baholaydigan xulq-me‘yorlar orqali shakllangan. Epitetlar qahramon obrazining axloqiy-estetik modulini belgilaydi.

Taqqoslash (o‘xshatish)

Misol: “*Qo‘rquvdan yuragi tipratikan kabi g‘ijim bo‘ldi.*”

Bu taqqoslash qahramonning jismoniy va ruhiy zo‘riqishini kuchaytiruvchi **emotiv obrazdir**. O‘zbek adabiyotida o‘xshatishlar ko‘pincha tabiat, hayvonot olamiga tayangan holda yaratiladi.

Ironiya. Abdulla Qahhor ironiyasi o‘zbek jamiyatidagi illatlarni ko‘rsatishda o‘tkir qurol bo‘lib xizmat qiladi. Ironiya orqali muallif: jamiyatdagi kamchiliklarni, inson xulqidagi ikkiyuzlamachilikni, zaiflik va illatlarni yumor orqali fosh etadi. Bu antropotsentrik jihatdan **ijtimoiy ongning tanqidiy funksiyasini** aks ettiradi.

INGLIZ HIKOYACHILIGIDA USLUBIY VOSITALAR

Ironiya — eng yetakchi vosita

O. Henry hikoyalaridagi ironik burilishlar ingliz mentalitetiga xos bo‘lgan “yumor orqali haqiqatni aytish” tamoyilini aks ettiradi.

Misol: “*The Gift of the Magi*” hikoyasidagi kulminatsion ironik holat — qahramonlarning bir-biriga bo‘lgan sadoqatidan kelib chiqqan yo‘qotish. Bu obraz insoniy muhabbatning murakkab psixologiyasini ochadi.

Metafora. Jack Londonning tasviriy uslubi tabiat va inson o‘rtasidagi uyg‘unlikka asoslanadi: “*Her voice was a mountain stream.*”

Bu metafora qahramonning ichki pokligi, tabiiyligi, shaffofligining antropotsentrik modelidir.

Personifikatsiya. Ingliz hikoyachiligida shahar, havolar, buyumlar tirik mavjudot sifatida beriladi: “*The city never sleeps.*”

Bunday personifikatsiya zamonaviy urbanistik hayotning shaxs ruhiyatiga bosimini ifodalaydi.

Epitetlar. Ingliz epitetlari ko‘pincha psixologik holatga qaratilgan:

“restless mind”, “bitter silence”, “quiet sorrow”.

Bu epitetlar insonning ichki kechinmalarini ifodalaydi.

QIYOSIY TAHLIL

Kognitiv-semantik farqlar

Ko‘rsatkich	O‘zbek hikoyalari	Ingliz hikoyalari
Metaforalar	Mehr, axloq, oilaviylik	Psixologik ziddiyat, tabiat
Ironiya	Jamiyat tanqidi	Shaxsiy fojea va yumor
Epitet	Axloqiy sifatlar	Emosional holat

Lingvokulturologik farqlar

O‘zbek adabiyotida badiiy vositalar **ma’naviyat, qadriyat, urf-odatlar**ga bog‘langan. Ingliz adabiyotida esa asosiy urg‘u **shaxsning ichki kechinmalari, iroda va psixologik konflikt**ga beriladi.

Antropotsentrik o‘xshashliklar. Har ikkala adabiyotda uslubiy vositalar inson ruhiyatini ochadi. Muallifning subyektiv munosabati vositalar orqali namoyon bo‘ladi. Hikoya matni “inson — dunyo” munosabatining mini-modelidir.

Tahlil natijalari antropotsentrik yondashuvning hikoya janrini o‘rganishda samaradorligini ko‘rsatdi. O‘zbek hikoyalari milliy qadriyatlar, sharqona ruhiyat, ijtimoiy birlikka asoslanadi. Ingliz hikoyalari esa individual psixologiya, iroda va ironik taqdirdan kelib chiqqan drammatizmga quriladi. Badiiy vositalarning qiyosiy tadqiqi madaniy tafovutlarni ham, universal insoniy kechinmalarni ham ochib beradi.

Xulosa. O‘zbek va ingliz hikoyalari uslubiy vositalarga boy bo‘lib, ular muallifning estetik pozitsiyasi, qahramon ruhiyati, jamiyat va inson o‘rtasidagi murakkab munosabatlarni aks ettiradi. Antropotsentrik tahlil shuni ko‘rsatadiki, o‘zbek adabiyoti jamoaviylikka, ingliz adabiyoti esa individualizmga urg‘u beradi. Metafora, epitet, ironiyalash va personifikatsiya kabi vositalar badiiy matnda insonning dunyoga munosabatini ifodalovchi kognitiv struktura sifatida namoyon bo‘ladi. Qiyosiy natijalar har ikki adabiyotning umumiy badiiy qadriyatlari borligini, ammo ularning madaniy kodlari o‘ziga xos ekanini ko‘rsatadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Abdurahmonov G'. *Tilshunoslikka kirish*. — Toshkent, 2019.
2. Yo‘ldoshev B. *Hozirgi o‘zbek adabiy tili*. — Toshkent, 2021.
3. Lakoff G., Johnson M. *Metaphors We Live By*. — Chicago Press, 1980.
4. Crystal D. *The Cambridge Encyclopedia of the English Language*. — Cambridge, 2003.
5. Hoshimov O'. *Hikoyalar*. — Toshkent, 2010.
6. Qahhor A. *Tanlangan asarlar*. — Toshkent, 2012.
7. Henry O. *Collected Stories*. — London, 1998.
8. London J. *Short Stories*. — New York, 2004.
9. Dahl R. *Tales of the Unexpected*. — London, 2000.